

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94:[272-74:34(37)]-055.2

ТРАКТУВАННЯ ЖІНКИ В «ДЕКРЕТІ» ГРАЦІАНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РИМСЬКОГО ПРАВА

Ольга СТАСЮК

Український католицький університет

У статті зроблено спробу порівняти трактування жінки за римським та канонічним правом на прикладі «Декрету» Граціана. Розглянуто аспекти, в яких традиція ставлення до жінок переноситься з античної юриспруденції на церковну; зміни, що виникли при їхньому перенесенні та мотиви обмеження привілеїв жінок, запозичені з римського права. Також досліджено, чи можна вважати римське право базовим для «Декрету» Граціана в нормах щодо становища жінок у суспільстві.

Ключові слова: римське право, канонічне право, традиція, Декрет, Граціан, патріархальність, шлюб.

Як і маловивчена сфера історії римського та канонічного (церковного) права, репрезентація постаті жінки в українській історіографії стає все більш актуальною. Зрештою, сам «Декрет» Граціана (XI ст.) є невідомим українській історіографії: хіба що побіжно його згадують богослови чи історики права. Водночас, навіть у європейській історіографії такі його дослідники як Андерс Вінрот [22], Джон Вей [20], Майкл Догерті [10] та Джон Нунан [15] лише заклали фундамент для подальших досліджень та обговорень «Декрету».

Одна з таких відомих дискусій, що почалася ще в XIX ст., також стосується актуальності теми цієї розвідки. Видавець цього джерела XIX ст., Еміль Фрідберг [8], провадив її з істориком Рудольфом Зоомом. Останній відстоював думку, що саме римське право Граціан узяв як основу для своєї праці, натомість Еміль Фрідберг вважав, що римське право є для Граціана чимось додатковим. Завдання цієї статті – долучитися до цієї дискусії та зробити висновок, хто з двох видатних дослідників мав рацію – зокрема й щодо норм, які стосуються становища жінок у «Декреті». За початкову гіпотезу ми взяли тезу, що римське право

таки було фундаментальним у Граціана для висвітлення цієї сфери. Також серед завдань – дослідити, які норми щодо жінок переніс Граціан із римського права до церковного, як саме відбувалося перенесення, якою є його мотивація та що засвідчують ці норми в контексті становища жінки в середньовічному суспільстві через призму римської правової традиції.

Граціан завжди перебував у тісному зв'язку з римським правом та його джерелами передусім через своє унікальне оточення. Цей каноніст походив із Болонської правничої школи – тієї самої, де Іринерій та його учні, названі «глюсаторами», вперше «віднайшли» римське право після падіння імперії та почали аналізувати й доповнювати його глосами [5, р. 18]. Тут вивчали і важливі питання щодо жінок у римському праві – позицію *pater familia* [18, р. 5] та слабку й відому хіба з пошани роль *mater familias* [2, р. 531].

Однак становище жінки в римському праві не було чітко фіксованою формацією, а розвивалося хронологічно, коливаючись то до більшої свободи, то до більшого обмеження [14, р. 136–137]. Римський шлюб насправді не був лише договірним юридичним актом, адже мав ще 2 ключові елементи – співжиття і подружню любов (певний нефізичний зв'язок), *maritalis affectio* [17, р. 268–269]. Все це мали брати до уваги болонські юристи. Вони ж долучили римську традицію укладання шлюбу до церковної, хоча вона вже частково була перейнята через звичаєві норми. Щодо загального становища жінки в римському праві, то, ймовірно, що каноніки були знайомі з типово римськими поняттями «слабкості жіночого розуму» – *imbecillas mentis* та «нестійкості характеру» – *infirmitas sexus* [9]. У будь-якому разі, ці терміни доповнювалися важливішими для каноністів біблійними мотивами жіночої «підлеглості» – прикладами покори Ребеки, гріховності Єви тощо.

Серед каноністів Граціан був не першим, хто взявся впорядковувати церковне право в такому «римському» середовищі. Так, відомими є імена Ансельма Кентерберійського та Іво Шартрського, але їхні компіляції були надто громіздкими та непрактичними. Тому такою важливою стала постать Граціана

- загадкового каноніка, про якого відомо лише те, що він працював у Болоньї [21, р. 6], де написав свою головну роботу – *Concordia discordantium canonum* або, скорочено, – *Decretum*. Джерелами для неї слугували біблійні тексти, твори Отців Церкви, папські листи та декрети, послання єпископів, постанови церковних соборів та кодифіковане римське право *Corpus Juris Civilis* [20, р. 65]. Дослідження А. Вінрота засвідчує, що *Decretum* насправді можна поділити на дві частини різного авторства: перша, ймовірно, була закінчена до 1139 р., друга – приблизно 1145 р. [21, р. 1–3]. Отож, Граціан був лише одним із двох або й більше авторів праці. Сам твір містить три частини, а основу твору склали 36 гіпотетичних *causae* з другої частини з найціннішими частинками *dictum*, тобто «сказаним» самим Граціаном [19, р. 37; 4, р. 190–193]. Саме в таких уривках Граціан «узгоджував» церковні канони з різних джерел, використовуючи власноруч сформовану ієрархію джерел. Значення роботи Граціана було оцінено вже за кілька років після її появи – передусім як важливої юридичної праці для церковних судів [11, р. 8]. Твір дав папам і єпископам можливість дієвого контролю кліру та мирян навіть у шлюбному праві [3, р. 578]. Наприкінці XV ст. твір Граціана став найстарішою частиною *Corpus Juris Canonici*, що використовувався у Церкві аж до 1917 р. [21, р. 1–3].

Покликання на римське право (передусім – Кодекс та Дігести, рідше – Інституції) стосувалися в «Декреті» переважно судових питань: позовів, апеляцій тощо. Цікавим фактом є те, що Граціан часом «упускав» із тексту посилання на закони римського права про жінок у загальному цитуванні [8, р. 538]. Граціан надто добре знав матеріал, тому пропущені цитати, вочевидь, не співпадали з його точкою зору. Лише 21 канон, у якому Граціан так чи інакше торкався теми жінок, був запозичений з римського права. Переважно це прямі цитування без пояснень, а якщо Граціан і додавав щось, то його коментарі зводилися лише до того, що наведена цитата стосувалася усього сказаного вище й не суперечила попередній думці чи вже згаданому церковному авторитету. Зафіксований випадок, коли Граціан процитував [8, р. 1097] римський закон про дозвіл на шлюб опікуна та підопічної [6, р. 197], замінивши слово «*alumnam*» (підопічна) на

«*ancillam*» (служниця, рабиня), хоча аргументацію залишив ту саму – не перешкоджання вже згаданому *affectio maritalis*. Становище підопічних і служниць (рабинь) було різним, і це викривлене посилання на римське право створило нову норму. Хоча зараз уже неможливо дізнатися, чи змінив Граціан цей термін зумисне, чи це було помилкове цитування джерела.

Кожне цитування вживалося у певному контексті, деякі з яких повторюються. Ми виділили 6 різних тем, у яких римське право було ілюстратором певного соціального явища чи феномену в Граціана стосовно становища жінки (багато канонів поєднували в собі декілька названих випадків). Цими явищами були повага до богопосвячених дів та матерів, моральне стримування суспільства, тобто кара за розбещення чи розпусту; згадки жінок серед переліку родичів (наприклад, у випадку дозволу свідчень за них); прояви патріархальності суспільства та захист інституції шлюбу. Стіввідношення кількості канонів та їхньої тематики подано в таблиці 1.

Таблиця 1. Цитування римського права Граціаном щодо жінок

Тема	Кількість канонів
Захист богопосвячених дів	2
Повага до матері	2
Кара за розпусту	2
Згадки жінок серед переліку родичів	4
Прояви патріархальних обмежень	11
Кара за розпусту	12

Повага до богопосвячених дів відображалася у двічі однаково процитованому законі з Кодексу [6, р. 19; 8, р. 1290]. Йшлося про те, що такі дівчата мали право захисту не лише від тих, хто їх хотів узяти силою, а й від тих, хто примушував до шлюбу³. Норма є важливою через те, що демонструє давню традицію пошани до черниць (чи просто дівчат, що присвятили Богу дівоцтво) ще від

1. «Si quis non dicam rapere, sed attemptare tantum matrimonii iungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena ferietur».

пізньоантичного часу. Саме Граціан переніс цю норму до Середньовіччя, скориставшись авторитетом римського права. Хоча ще до часів Хульдегарди Бінгенської черниці не могли ставати абатисами чи мати низку привілеїв, які з'явилися пізніше, така норма в Граціана все одно показувала особливе ставлення до таких жінок, надаючи їм додаткового захисту.

Повага до материнства проявлялася в дозволі матері заступатися за сина в разі оголошення йому негативного вироку суду [8, р. 477] та забороні вільновідпущенику свідчити не лише проти патрона, а й проти його матері [8, р. 706]. Це було нічим іншим, як перейманням практики пошани до *materfamilias* та перенесенням її з римського права на середньовічне.

Джерело вміщує і типові норми про захист жінок від розпусти. Уривок із *Tractatus de Penitentia*, що входить як автономна частина до праці Граціана, описував цей захист загалом, для обох статей, зокрема для слуг [8, р. 1160–1161], а інший говорив саме за жінок і дітей [8, р. 1161]. Захист від розбещення також був більше християнською нормою, ніж цивільною в цьому контексті. Тож пізньоантичні норми через цитування римського права активно закріплювалися в християнському середньовічному суспільстві.

Згадки жінок серед переліку родичів були також типовими для римського права. Наприклад, заборонялося свідчити в суді не лише проти батька, брата, зятя та інших, а й матері, сестри, невістки [8, р. 525–526]. Подібні списки родичів могли би видатися для нас дивними, бо в них, поруч із кровними родичами, трапляються згадки патрона, патрони та навіть їхніх власних родичів. Однак все це в «Декреті» Граціана було, вочевидь, судовою формальністю, що запозичувалася з римської практики ведення суду⁴.

Жінка в часи Граціана (та й у римському праві) набагато частіше згадувалася в контексті шлюбного права, аніж у якомусь іншому. Не дивно, що канонік долучав чимало римських норм щодо жінок у контексті шлюбу. Інститут подружжя, що неодноразово з'являвся в Граціана, загалом був важливим

---

2. «Permittitur autem eis postulare pro parente, pro patrono, patrona, liberis et parentibus patroni et patronae; pro liberis etiam suis, fratre, sorore, socero, socru, genero, nuru, uitrico, nouerca, priuigno, priuigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua, surdo, prodigo, et adolescente».

елементом канонічного права: власне, Граціан багато чого започаткував для середньовічного чи навіть сучасного розуміння цього інституту. Наприклад, він говорив про важливість заручин як етапу, коли відбувається згода майбутнього подружжя, хоча вона в нього обов'язково мала доповнюватися консумацією [8, р. 1073]. Укладання шлюбу він (як і середньовічна церква) прописував за Новеллами, пізньою і вже християнською формою римського права, що мала за основу римський дохристиянський шлюб: «Якщо хто на Святому Письмі поклянеться жінці, що законно візьме її за дружину, або якщо в промові своїй таку клятву дасть, буде йому за законну дружину, скільки б жодне придане чи жодний припис інший не перешкоджав би⁵» [8, р. 1107].

Посилаючись на Інституції, Граціан писав: «Одружених після обітниць не слід відділяти один від одного. Деяких одружених після обітниць визнають невірними. Я ж кажу, що важче грішать ті, хто таких розділяє⁶» [8, р. 98]. Зв'язок із римським правом щодо неподільності шлюбу був сумнівним, однак цей канон показував важливість співжиття для Граціана, що він, власне, і запозичував з Інституцій та римських практик. Але якщо цей пункт у «Декреті» був суто теоретичним, то наступні з тих, що захищали інституцію шлюбу, мали вже більш практичний характер. Низка канонів стосувалася важкого покарання перелюбу та полегшеного судового переслідування за цей злочин – наприклад, коли юридично полегшувалося переслідування зрадженим чоловіком своєї жінки [8, р. 541–542]. Наступний канон був ще жорсткішим: «Якщо яка буде викрита, що з рабом своїм таємні справи має, нехай підкориться смертній карі, а негідник буде відданий вогню⁷». У разі, коли цей злочин викривав раб, його навіть відпускали на волю [8, р. 706]. Також

---

3. «Si quis diuinis tactis scripturis iurauerit mulieri, legitimam se eam uxorem habiturum, uel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor, quamuis nulla dos, nulla scriptura alia interposita sit.»

4. «Nubentes post uotum non sunt abinuicem separandi. II. Pars. Quidam nubentes post uotum adulteros asserunt. Ego autem dico, quod grauius peccant qui tales diuidunt.»

5. «(...) Si qua cum seruo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententiae subiugetur, tradendo ignibus uerberone (...).»

Граціан писав, запозичуючи норму з римського права, що заплямована перелюбом жінка не могла свідчити в суді навіть у межах вузьких, дозволених їй іншими законами, рамках [8, р. 751].

Покарання за перелюб, яке в часи римського суспільства на перших етапах доходило навіть до легалізованих убивств невірних дружин, загалом швидко опинилося за посередництвом римського права в канонічному, хоча мало зовсім інші наслідки через християнську складову (наприклад, тепер шлюб не можна було розірвати, а лише сепарувати подружжя в разі перелюбу).

Такі шлюбні проблеми були справді типовими для Середньовіччя, особливо – до часів папського права, де вже починалася боротьба з примусом до шлюбу; в часи Граціана примус був звичайною нормою, як і загалом покарання переважно жінок та їхнє суттєво нижче становище в шлюбі [12, р. 180]. Цікаво, що поруч у «Декреті» містилися і поради щодо правильнішого і легшого укладання шлюбу. Вже пізнішою за Граціана вставкою у творі є запозичена з Гая⁸ «порада» для тих, хто хотів укласти шлюб у межах *paterfamilias*: звільнитися (емансипуватися) самому чи щоби батько емансипував наречену⁹ [8, р. 1102].

Особливим випадком був канон, де інфамією мала бути покарана не лише жінка, яка вийшла би заміж раніше, аніж закінчиться час скорботи, але і її другий чоловік. Це ще раз засвідчує пошану до інституції шлюбу [8, р. 525–526]. Але тут говорилося лише про вдів, а не вдівців; власне, про скорботу за померлою жінкою Граціан нічого не писав. Ця норма, що брала своє офіційне коріння в часи Августа, а звичаєвий базис – ще раніше, насправді створювалася для захисту нащадків померлого чоловіка: вираховувався час, доки вдова ще може виявитися вагітною від померлого та народити дитину. Якби вона одразу взяла шлюб і народила, могли виникнути проблеми з батьківством, а через це – й зі спадкуванням, яке в римському праві було дуже важливою інституцією матеріальних гарантій і

---

6. Dig. 23,2,17pr. [14]

7. «(...) Itaque uolenti generum adoptare, suadetur, ut filiam emancipet. Similiter suadetur ei, qui uelit nurum adoptare, ut emancipet filium».

відносин. Якщо Граціан переніс цю норму до церковного права, це означало, що він все ще вважав її актуальною та важливою для середньовічного суспільства.

Однак ця та багато інших норм свідчили також про патріархальність, яка дуже часто прочитувалася в запозичених із римського права нормах – передусім у тих, які стосувалися судових процесів. Судити чи вести процес жінкам зовсім заборонялося, як і бути опікунами, повноцінно володіти майном тощо [7, р. 42–48]. Але Граціан мотивував це не розумовими обмеженнями (на відміну від римського права), а дотриманням традиції: «(...) бо прийнято є, щоб не виконували громадських обов'язків¹⁰» [8, р. 524]. Цей уривок він узяв із Дігестів¹¹, зовсім ігноруючи поширеніше пояснення у римському праві про *infirmitas sexus* [9, р. 343].

Не можна стверджувати, що таке трактування обмеженого стану жінки зовсім зникло в часи Граціана. Навіть пізніше Отці Церви, як-от Тома Аквінський, виправдовували нижче становище жінки не лише її гріховністю та винуватістю в первородному гріху, а й нижчими розумовими здатностями. Але Граціан, пояснюючи обмеження ролі жінки в суспільстві лише традиційністю, фактично перетворював римське право на звичає: під час цитування він навіть упускав прецеденти, які описувалися в першоджерелі. Вони, вочевидь, вже не видавалися важливими для каноніка в його час, коли традиція була цілком сформованою. Ідеться про випадок із Карфанією (чи то Калефурнією), що є типовим для римського та пізніше навіть германського права. Карфанія була сварливою жінкою, що неналежним чином поводи́ла себе в суді, після чого магістрат видав едикт про обмеження доступу жінок до судових процесів. Граціан переписав з норми, де згадується цей випадок, лише заборону, без самого прецеденту – вочевидь, не вважаючи його ключовим. Адже, як згадувалося вище, для нього причиною обмеження був не сам прецедент, а довга традиція відсторонення жінки від суду [8, р. 525]. Римське право як таке стало для нього свідченням традиції, якій, якщо вона не суперечила думці

---

8. «(...) quia receptum est ut ciuilibus non fungantur offitiis».

9. Dig. 5,1,12,2 [14].

Граціана чи церковним вченням, повністю довіряли і її повноцінно застосовували. В іншому разі, як вже було згадано, Граціан просто упускав непотрібний момент у цитуванні.

Граціан не обмежувався лише відстороненням жінки від суду. Як зазначено вище, у його канонах, які мали би захищати інститут шлюбу, також помітно багато патріархальності. Граціан загалом відомий серед каноністів своєю патріархальною позицією: навіть поза римськими нормами, він постійно говорить про нижче становище жінок із посиланнями на Святе Письмо, Отців Церкви тощо і навіть не робить виключень щодо вираження власної волі жінки в шлюбі [15, р. 52–57]. Що ж до таких канонів, переписаних із римського права, то в його текст потрапили передусім обумовлені законом полегшення для судового переслідування саме дружини, винної в перелюбі, про що йшлося вище. Чоловічий перелюб у римському праві не карався, окрім випадків, коли він був учинений в домі подружжя, а покаранням для чоловіка був хіба що дозвіл для його дружини подати на розлучення і отримати його [16, р. 11–16]. У творі Граціана, через несприйняття Церквою розлучень, у такому разі допускалася сепарація.

У Граціана теж не є поширеними згадки про чоловічий перелюб¹² – зазвичай він або вживав загальне слово *adulterius*, або говорив про особливі випадки жіночого перелюбу. Власне, вже згадане жорстоке покарання матрони у випадку перелюбу зі слугою, було найяскравішим прикладом патріархальності суспільства та особливого сприйняття шлюбу. Йшлося про образу голови сім'ї не лише внаслідок перелюбу, а й унаслідок ганебності зв'язку з рабом. Останньою ознакою патріархальності, що Граціан запозичив з римського права, була обов'язкова згода батьків на шлюб. Але вона показувала обмеженість прав у сім'ї не лише жінок, а й чоловіків, що знаходилися під владою *paterfamilias* – вже без цитування римського права Граціан кілька разів повторював про обов'язковість згоди батьків, перелічуючи основні засади укладення шлюбу [8, р. 1102]. Однак, якщо йшлося про згоду передусім батьків дівчини на шлюб, то у

---

^{10.} Іншою справою є бігамія, що окремо розглядається каноніком як елемент перелюбу, особливо в таємних шлюбах та співжиття до шлюбу.

відповідних уривках із цитуванням римського права, Граціан за кодифікацією Юстиніана згадував також волю батьків для нареченого [8, р. 1292]. Тож батьківська згода для нього не була способом нормування лише для жінок – він повноцінно дотримувався римської традиції батьківської волі на шлюб. І лише його наступники у *Corpus Juric Canonici* досліджували випадки, коли воля наречених не збігалася з волею батьків.

Якщо згадати суперечку Еміля Фрідберга та Рудольфа Зоома, то, принаймні щодо канонів у «Декреті», які стосувалися жінок, відповідь є очевидною. Граціан, добре знаючи римське право, обирав лише ті норми, які були потрібні йому і не брав римське право за основу для своєї праці. Зрештою, Граціан формував своє бачення жінки переважно на підставі інших джерел – Біблії, творах Отців Церкви тощо. Загалом кількість норм про становище жінок, запозичених у римському праві, дуже невелика – 21 порівняно з 3945 уривками з джерел у цілому творі [4, р. 190]. Тож наша початкова гіпотеза про римське право як основу твору Граціана в контексті жіночих прав цілком спростовується.

Запозичення і цитування з римського права переважно входили в зміст його праці як підтвердження двох постулатів: захисту інституції шлюбу та патріархальності, що пояснювалася традицією, а не прецедентами чи розумово-фізичними обмеженнями жінки. Проте ключовою відмінністю між «Декретом» та римським правом, попри жорстокі покарання перелюбу в обох джерелах, була чітка позиція Граціана щодо нерозривності шлюбу навіть за умови такого злочину. Граціан також прямо вказував на тяглість влади *paterfamilias*, однак обмеження, спричинені цією владою, стосувалися не лише осіб жіночої статі. Та й різноманітні приписи щодо розпорядження майном, такі поширені в римському праві й економічно програшні для жінок, зовсім не бралися до уваги Граціаном. Ба більше, в багатьох звичаях, переймаючи традиції римського права, Граціан ставив жінок-родичок на тому ж рівні, що й чоловіків-родичів. Інколи навіть писав про додатковий їхній захист від розпусти, особливу повагу до осіб матерів та богопосвячених дів: у першому випадку, зберігаючи інакшу традицію римського суспільства, пошану до *materfamilias*, а в

іншому випадку, започатковуючи низку норм у подальшому канонічному праві щодо прав черниць.

Висновки. Отже, не можна говорити про зумисне обмеження прав жінок у «Декреті» Граціана або пояснення їхніх громадських обмежень фізичними; всі обмеження були лише дотриманням традицій патріархального суспільства. Наше дослідження можна продовжити, аналізуючи становище жінки в «Декреті» за Отцями Церкви, посланнями пап, єпископів, біблійними цитатами тощо. Все це сформувало складний комплекс уявлення про жінку в класичному канонічному праві, що суттєво вплинуло на середньовічне суспільство та Церкву, а також стало фундаментальним для канонічного права всіх подальших століть і навіть мало вплив на те канонічне право, яким користуємося ми сьогодні.

Список використаних джерел та літератури

1. С. Бовуар, *Друга стаття*, пер. Н. Воробйова, П. Воробйов, Я. Собко, т. 1, Київ 1994, 389 с.
2. A. Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, New Jersey 2014, 807 p.
3. J. A. Brundage, *Law, sex, and Christian society in medieval Europe*, Chicago 1987, 674 p.
4. J. A. Brundage, *Medieval Canon Law*, London 1995, 272 p.
5. W. L. Burdick, *The Principles of Roman Law and Their Relation to Modern Law*, New Jersey 2012, 772 p.
6. *Corpus Juris Civilis*, ed. P. Krueger, T. Mommsen, Berlin 1887. Available at: <https://archive.org/details/corpusiuriscivi01mommgoog>
7. J. Couch, *Women in Early Roman Law*, [in:] *Harvard Law Review*, Cambridge 1894, vol. 8, p. 39–50.
8. *Decretum Gratiani (Kirchenrechtssammlung)*, ed. E. Friedberg, Leipzig 1879. Available at: <http://geschichte.digitale-sammlungen.de/decretum-gratiani/online/angebot>
9. S. Dixon, *Infirmis sexus: Womanly Weakness in Roman Law*, [in:] *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis (= Legal History Review)*, Leiden 1984, vol. 52, p. 343–371.
10. M. V. Dougherty, *Moral Dilemmas in Medieval Thought: From Gratian to Aquinas*, Cambridge 2011, 226 p.

11. M. H. Hoeflich, M. J. Grabher, *The Establishment of Normative Legal Texts: The Beginnings of the Ius commune* [in:] *The history of medieval canon law in the classical period, 1140–1234: From Gratian to the Decretals of Pope Gregory IX*, ed. W. Hartmann and K. Pennington, Washington 2008. p. 1–22.
12. C. Hollister, *Medieval Europe: a Short History*, Boston 1998, 480 p.
13. *Institutiones. Gaius*, The Online Library of Liberty. Available at: http://files.libertyfund.org/files/1154/Gaius_0533.pdf
14. *Jus Romanum. Justinian*, Latin Library. Available at: <http://www.thelatinlibrary.com/justinian.html>
15. *Law for Liberty: The Role of Law in the Church Today*, ed. J. E. Beichler, Baltimore 1967, 221 p.
16. K. Olsen, *Chronology of women's history*, London 1994, 506 p.
17. M. M. Sheehan, *Marriage, Family, and Law in Medieval Europe: Collected Studies*, Toronto 1997, 362 p.
18. P. Stein, *Roman Law in European History*, Cambridge 1999, 137 p.
19. J. C. Wei, *Gratian the Theologian*. Studies in Medieval and Early Modern Canon Law, v 13, Washington 2016, 288 p.
20. C. V. Wiel, *History of Canon Law*. Louvain Theological and Pastoral Monographs, Vol. 5, Louvain 1992, 186 p.
21. A. Winroth, *The Making of Gratian's Decretum*, Cambridge 2000, 268 p.

ВОСПРИЯТИЕ ЖЕНЩИНЫ В «ДЕКРЕТЕ» ГРАЦИАНА СКВОЗЬ ПРИЗМУ РИМСКОГО ПРАВА

Ольга СТАСЮК

Український католицький університет

В статье сравнивается восприятие женщины согласно римскому и каноническому праву на примере «Декрета» Грациана. Рассмотрены аспекты, в которых традиция отношения к женщинам переносится из античной юриспруденции на церковную; изменения, возникшие при их переносе, а также чем мотивируются ограничения для женщин, перенятые с римского права. Исследовано, можно ли считать римское право базовым для «Декрета» Грациана в тех юридических нормах, что касаются женщин.

Ключевые слова: римское право, каноническое право, традиция, Декрет, Грациан, патриархальность, брак.

THE PERCEPTION OF WOMAN IN DECRETUM GRATIANI THROUGH THE TRADITION OF ROMAN LAW

Olha STASIUK

Ukrainian Catholic University

The article compares the perception of women according to Roman law and Decretum Gratiani. The aspects are considered in which the tradition of treating women is transferred from the ancient jurisprudence to the ecclesiastical, the changes that have arisen during their transfer and the reasons for restrictions for women taken from Roman law. It is also investigated whether Roman law can be considered the base for Decretum Gratiani in those legal norms that apply to women.

Key words: Roman law, canon law, tradition, Decretum, Gratian, patriarchy, marriage.